

Lekce 2 **typografické pojmy**

Typografie = nauka o tom, jak má tiskovina vypadat, aby byla dobře čitelná, snadno se v ní orientovalo a aby působila esteticky. Typografie je také klasické umělecké řemeslo, které se několik století vyvíjelo klidně a plynule, neboť technologie knihtisku se dlouho v zásadě neměnila.

V současné době velké rozšíření počítačů, vývoj jejich programového vybavení a možnost kvalitního tisku umožňují prakticky každému, aby se pustil do přípravy tiskoviny. Je řada tiskovin, zejména drobnějších (pozvánky, oznámení, letáky), které si dnes připravujeme sami a ani nás nenapadne, že ještě docela nedávno jsme se museli obrátit na odborníky. Také rozsáhlejší dokumenty pro tisk připravujeme často na počítačích doma nebo v práci až do konečné podoby. Výsledky podle toho občas také vypadají.

Typografická pravidla sice nejsou dogma, ale měl by je znát každý, kdo se pouští do tvorby tiskovin.

Typografické jednotky

existuje několik typografických měrných soustav, nás budou zajímat jen některé:

Anglosaská (monotypová) měrná soustava

1“ (inch, palec) = 72,27 points (= 2,54 cm)

1 point = 0,351 mm

1 pica [pajka] (stupeň písma) = 12 points = 4,217 mm

Upravený systém pica (Adobe)

upraveno pro počítačové použití

1“ = 72 points

1 point = 0,353 mm

1 pica = 12 points = 4,233 mm

Didotova měrná soustava

používá se v klasické sazbě ve většině evropských zemí

1 m = 2 660 bodů

1 bod = 0,3759 mm

12 bodů = 1 cicero = 4,513 mm

nepoužívá se v počítačové sazbě

Změna nastavení dokumentu, okrajů a sloupců

Po vytvoření dokumentu někdy změníte svůj původní názor na jeho nastavení. Můžete například chtít jen jednotlivé stránky namísto dvojstránek, případně změnit velikost stránky či nastavení okrajů.

Změna voleb v dialogovém okně Nastavení dokumentu ovlivní všechny stránky v dokumentu. Pokud změníte velikost nebo orientaci stránky po vložení objektů na stránky, můžete pomocí funkce Úpravy rozvržení minimalizovat čas potřebný k novému uspořádání existujících objektů. Můžete změnit nastavení sloupců a okrajů stránek a dvojstránek. Když změníte nastavení sloupců a okrajů na vzorové stránce, změní se nastavení na všech stránkách, na které je daná vzorová stránka použita. Změna sloupců a okrajů na normálních stránkách ovlivní pouze tyto stránky vybrané v panelu Stránky. Pro změnu nastavení okrajů a sloupců pro jednu dvojstránku nebo stránku, přejděte na danou dvojstránku nebo vyberte jednu dvojstránku nebo stránku v panelu Stránky. Chcete-li změnit nastavení okrajů a sloupců pro více stránek, vyberte tyto stránky v panelu Stránky nebo vyberte vzor, podle kterého se řídí stránky, které chcete změnit.

Zadejte hodnoty, abyste určili vzdálenost mezi vodítky okrajů a okraji stránky. Pokud je vybraná volba Protilehlé stránky v dialogovém okně Nový dokument nebo Nastavení dokumentu, názvy voleb okrajů Levý a Pravý se změní na Uvnitř a Vně, aby bylo možné určit přidáné místo u vnitřních okrajů pro vazbu.

Když máte na stránce více sloupců, vodítka sloupců mezi nimi se objevují v párech. Když přetáhnete jedno vodítko sloupce, posune se celý pár. Pokud jsou vodítka sloupců zamčená, zvolte Zobrazení → Mřížka a vodítka → Zamknout vodítka sloupců, abyste volbu odznačili. Nástrojem pro výběr přetáhněte vodítko sloupce. Vodítko nelze přetáhnout za sousední vodítko sloupce nebo mimo okraj stránky.

Základní typografická pravidla při tvorbě dokumentů

Vhodné písmo a) *patkové (serif)*: Bookman Old Style, Georgia, Palatino Linotype

b) *bezpatkové (sans-serif)*: Verdana, Tahoma

**Jednoznaková předložka a spojka s následujícím slo-
vem** (v, s, z, k, o, u, a, i) Nesmějí zůstat na konci řádku.
Proto mezi písmeno a slovo vkládáme pevnou nezalomi-
telnou mezeru, aby předložka byla na stejném řádku jako
následující slovo.

Mezery

a) mezislovní – píše se jediným stiskem mezerníku, nikdy
tuto mezeru nepoužíváme pro jakékoliv zarovnávání pod
sebe, promezery u prvního řádku odstavce, v tabulkách.

b) mezislovní nezlomitelná – používá se mezi takovými
slovy a spojeními, kdy nesmí nikdy nastat konec řádku

iniciála s příjmením, například J. K. Tyl

titul a jméno, například Ing. Jan Novák

části čísla s více číslicemi, například 10 415,215 378

číslo s jednotkou ve zkratce, například 28 kg

datum, například 10. listopadu 2006, 12. 12. 1998

jednoznaková předložka a spojka s následujícím slovem

c) mezislovní zúžená mezera – používá se tam, kde je oby-
čejná nezlomitelná mezislovní mezera příliš široká, hodí
se zejména v případě iniciály nebo v případě čísla s více
skupinami

d) dlouhá mezera – používá se k oddělení určitých celků,
kde by obyčejná mezislovní mezera byla příliš malá (např.
části vzorců apod.).

e) meziznaková mezera – upravující vzdálenosti mezi pís-
meny slova.

5. Vodorovné čárky

a) spojovník (Krátká vodorovná čárka: „-“, na klávesnici se
nachází tam, kde většina lidí hledá pomlčku. Používá se
vždy bez okolních mezer.)

označení jedné věci, jednoho místa více slovy

anglicko-český slovník, Praha-západ, ping-pong, B-vita-
mín, nádraží Praha-Holešovice, Brno-město, Ostrava-Po-
ruba, podmínková část „-li“, bude-li, není-li, chceš-li

v případě rozdělení složeného výrazu v místě spojovníku
se spojovník opakuje i na dalším řádku

b) pomlčka (krátká, půltverčíková, en dash)

větná: (nahrazuje interpunkční čárku v souvětí nebo zá-
vorky, píše se s okolními mezerami, nesmí stát na začátku

řádku, na konci ano, interpunkce se sází hned za pomlčku bez mezery)

Pozvala jsem jen dva lidi – tebe a Matěje.

Všechno funguje – až na destilační funkci.

rozsahová (nahrazuje slova „až“, „až do“, „versus“, píše se bez okolních mezer)

Zápas Sparta–Slavie, utkání Real–Liverpool, dálnice Praha–Brno, železniční

trať Rybník–Lipno, otevřeno 8–17 hodin, Laurel–Hardy, pracovní doba 8–16 hodin, v současnosti vážím 70–90 kilogramů.

c) pomlčka (dlouhá, čtverčiková, em dash)

V češtině se téměř nepoužívá, občas v beletrii, někdy v účetnictví.

d) mínus (matematické)

pro srovnání uvádíme všechny čtyři druhy těchto znaků: spojovník -

krátká, půlčtverčiková pomlčka –

dlouhá, čtverčiková pomlčka —

mínus –

6. Větná interpunkce (.,?!:;)

Sloužící k členění vět a souvětí, popř. k naznačení přestávky, modulace atd.

Tečka se nepíše za nadpisy a popisky obrazových reprodukcí.

Před čárkou, tečkou, dvojtečkou, středníkem, vykřičníkem a otazníkem nepíšeme mezeru, za touto interpunkcí pak ano.

Výjimkou jsou shluky (tečka–čárka, tečka–závorka atd.), kde mezery nepíšeme

první, desátý, dvacátý, 1., 10., 20.

19.30 hodin, kapitola 2.5.2, soubor pokus.txt,

Pokud končí věta zkratkou apod., píše se pouze jedno interpunkční znaménko.

Napsal jsem větu a zakončil ji tečkou. Nyní napíši „přímou řeč“: „Ano, to je ona slíbená věta!“

Poznámka:

V textovém rámečku nemůžete vytvořit sloupec s nesterajnou šířkou. Místo toho vytvořte zřetěžené textové rámečky vedle sebe s různými šířkami sloupců.

Pokud věta končí zkratkou (která má u sebe tečku), další tečka se již nepíše.

Výrobce je firma Umyvadla, s. r. o.

Rád si pochutnám na pravé domácí slanině, vyuzené klobásce atd.

(Pokud je v závorce celá věta, píše se tečka do závorky.) Pokud je v závorce jen část věty, píše se tečka za závorku (třeba tady). Dvojtečka ve významu dělení se píše s mezerami (6 : 3 = 2), ve významu sportovního výsledku bez mezer (1:0). Miluji vodku s tonicem v poměru 4 : 1.

7. Uvozovky

V psaní uvozovek se velice často chybuje. Známe totiž několik typů uvozovek

(„české“, „americké“, «francouzské», »ruské uvozovky») a mnoho lidí píše jiné uvozovky na začátku a jiné na konci. Klasické dvojité české uvozovky se dle svého tvaru nazývají 99 66 („“). Uvozovky používáme především pro psaní přímé řeči. Uvozovky píšeme rovnou před nebo za dané slovo bez mezer. V českých dokumentech používáme výhradně české uvozovky, ty jediné jsou správné.

„Předložili jste skutečně ‚zajímavou‘ teorii.“

Znak palce (,) slouží k označení palců (disketa 3,5“) nebo časového údaje ve vteřinách, nejsou to uvozovky!

8. Závorky

Při psaní textu používáme kulaté závorky. Text v závorkách je bez mezer, ale závorky jsou od dalšího textu mezerou odděleny. Hranaté nebo složité závorky se používají především při psaní matematických výrazů.

Známe různé druhy ovoce (jablka, hrušky, banány, pomeranče) a zeleniny (mrkve, rajčata, paprika, květák).

9. Výpustka

Tři tečky nazývané také výpustka (jedná se o samostatný znak) zařazujeme na konci věty při nedokončení věty nebo myšlenky. Píšeme bez mezery rovnou za konec věty, Jestli to uděláš ještě jednou, tak uvidíš, co se stane...

10. Procento, stupeň, jednotka

Zápis bez mezery: znamená jedno slovo

10% čteme jako „desetiprocentní“

10° čteme jako „desetistupňový“

10m čteme jako „desetimetrový“

Zápis s mezerou (zúženou, nezlomitelnou): znamená dvě slova

10 % čteme jako „deset procent“

10 ° čteme jako „deset stupňů“

10 m čteme jako „deset metrů“

11. Lomítko

lomítko se obvykle sází bez mezer k přiléhajícím výrazům. Jsou-li tyto zkratkami, tečka se vypouští. Často se používá v internetových odkazech.

Jel jsem na motocyklu rychlostí 65 km/h.

Školu jsem opustil ve školním roce 2000/2001.

Pokud odděluje výrazy ve výčtu, odděluje se z obou stran mezerami.

Naše nabídka: šunka / ovarové koleno / líčko /

12. Násobení, paragraf, et

× – tento znak má svou zvláštní podobu, proto jej nikdy nesázíme pomocí malého písmene „x“. Vkládá se jako symbol. Využijeme jej pouze ve spojení s číslem: například „14×“. Přisazuje se bez mezery za číslo. U jednodušších číslovek je doporučeno celé slovo vypsát, například „pětkrát“ (bez mezery!). Ve smyslu číslo krát číslo se vkládá mezera.

§ – Používá se v právnických textech, zásadně jen s číslem, odděluje se nezlomitelnou (případně úzkou) mezerou.

& – Používá se jako spojka „a“, například u firemního označení. Je obklopen nezlomitelnými (případně úzkými) mezerami. Novák a syn – Novák & syn

13. Datum a čas

Za řadovou číslovkou se píše tečka a mezera, proto i datum musí být zapsán s mezerami za tečkou po číslovkách. Datum musí zůstat vcelku, tzn. nutno vložit nezlomitelné mezery.

Data ve významu „od do“, „až“ píšeme s pomlčkou. Ve spojení jednoslovných výrazů pomlčku neodmezerováváme. 14.–17. 10. 2006, 16.–17. června

Pokud se však pomlčka objeví mezi výrazy víceslovnými, doporučuje se mezery vkládat, aby nedocházelo k nežádoucímu vizuálnímu spojení výrazů přiléhajících těsně k pomlčce.

1. ledna – 31. prosince, 16. 6. – 17. 6., 14. 5. – 17. 8. 2006

Mezi hodiny a minuty se podle ČSN 01 6910 píše dvojtečka, ale podle pravidel českého pravopisu tečka. Lze tedy připustit zápis obojí.

8:35 hodin, 15:10 hod., 19:20 h, 20:10 h.

8.35 hodin, 15.10 hod., 19.20 h, 20.10 h.

Dvojtečka se píše také mezi minuty a sekundy, ale desetiny a setiny sekundy se oddělují vždy desetinnou čárkou.

Dokončil závod v čase 22:12,56 (22 minut, 12 sekund, 56 setin sekundy). Vytváření textových rámečků